

Historia

Celem edukacji historycznej jest zmierzanie do poznania prawdy o przeszłości Polski oraz świata. Szkoła powinna zadbać o to, aby uczniowie, nie gubiąc się w gąszczu szczegółów, poznawali najważniejsze z nich i na tej podstawie starali się wyjaśnić łączące je związki: polityczne, społeczne, gospodarcze, kulturowe... Takie podejście do wykładu dziejów w założeniu ma pomóc uczniom w zrozumieniu współczesności. Chodzi również o to, aby uczniowie w dorosłym życiu świadomie i odpowiedzialnie współtworzyli europejską i polską wspólną wartości z szczególnie bliską Polkom i Polakom, ideą wolności.

Idzie także o poznanie przez uczniów i uczennice polskiego dziedzictwa nie jako rzeczy zewnętrznej wobec nas, ale jako kształtującego nas dobra. Przy czym nie wystarczy tylko znać to dziedzictwo, lecz także brać odpowiedzialność za współczesność przez nie kształtowaną, to jest rozwijać je i twórczo wzbogacać na miarę aktualnych wyzwań.

Edukacja historyczna umożliwiać ma w szczególności:

- 1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, by móc krytycznie odnosić się do przeszłości, lepiej rozumieć teraźniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;
- 2) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;
- 3) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiedzania własnych opinii.
- 4) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;
- 5) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pamiątki i zabytki historyczne;
- 6) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;

W szkole podstawowej uczniowie poznawali przede wszystkim dzieje ojczyste. W podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych historia państwa i narodu została znacznie mocniej wpisana w historię powszechną, choć nadal wątek dziejów ojczystych pozostaje najważniejszy.

Celem edukacji historycznej jest zmierzanie do poznania prawdy o przeszłości Polski oraz świata. Nauczanie historii powinno pomóc uczniom w osiągnięciu tego celu poprzez pozyskanie wiedzy o przeszłości swojego kraju oraz kręgu cywilizacyjnego, do którego od ponad tysiąca lat należy Polska. W ten sposób uczniowie zyskują pomoc w kształtowaniu swojego patriotyzmu, a więc miłości do ojezyny; ojezyny rozumianej szeroko — zaczynając od wspólnoty politycznej i kulturowej, której powstanie na naszych ziemiach wiąże się ściśle z aktem chrztu Mieszka I w 966 roku,

~~a swoje źródła ma zarówno w średniowiecznym uniwersalizmie cywilizacji łacińskiej, jak i w ideałach epoki klasycznej starożytności grecko-rzymskiej.~~

~~Najważniejszym celem nauczania historii jest więc poznanie przez uczniów polskiego dziedzictwa kulturowego, politycznego, ustrojowego, społecznego nie jako rzeczy zewnętrznej wobec nas, ale jako kształtującego nas dobra odziedziczonego, bez którego nie ma Polski i polskości. Chodzi również o przyswojenie przez uczniów prawdy, że jest to dziedzictwo dane i zadane, którego zachowanie i rozwój wymagały w ciągu minionych wieków mądrości i męstwa, wznawianej pracy, a niekiedy najwyższych ofiar. Chodzi nie tylko o to, aby znać historyczne dziedzictwo Polski, lecz także aby brać za nie odpowiedzialność dzisiaj i jutro, co oznacza również jego rozwijanie i twórcze wzbogacanie na miarę aktualnych wyzwań.~~

~~Edukacja historyczna ma ważne cele wychowawcze. Umożliwia w szczególności:~~

- ~~1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu i państwa polskiego oraz dziejów powszechnych, aby móc oceniać przeszłość zgodnie z prawdą o niej (nawet gdy jest trudna) oraz lepiej rozumieć terażniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;~~
- ~~2) wzmacnianie poczucia miłości do ojczyzny przez szacunek i przywiązanie do tradycji i historii własnego narodu oraz jego osiągnięć, kultury i języka ojczystego; utrwalenie świadomości istnienia więzów łączących polskie dziedzictwo narodowe z szerszym kręgiem cywilizacyjnym powstałym z połączenia osiągnięć greckiej filozofii, prawa rzymskiego i religii chrześcijańskiej;~~
- ~~3) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;~~
- ~~4) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pamiątki i zabytki historyczne;~~
- ~~5) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;~~

- ~~6) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;~~
- ~~7) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiadania własnych opinii.~~

~~W szkole podstawowej uczeń poznawał przede wszystkim dzieje ojczyste. W podstawie programowej dla liceum ogólnokształcącego i technikum historia państwa i narodu została znacznie mocniej wpisana w historię powszechną, choć nadal, co oczywiste, wątek dziejów ojczystych pozostaje najważniejszy.~~

HISTORIA

ZAKRES PODSTAWOWY I ROZSZERZONY

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności między różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł i zna instytucje przechowujące źródła historyczne, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych zmierzających do poznania prawdy o przeszłości oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu zarówno przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. Historia jako nauka. Uczeń:	
1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne); ~~2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych;~~ 3)2) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) charakteryzuje nauki pomocnicze historii (genealogia, chronologia, archiwistyka, paleografia, heraldyka);~~ ~~2) wyjaśnia zasady krytycznej analizy i interpretacji różnych rodzajów źródeł historycznych;~~ ~~3)1) analizuje różne oceny historiografii dotyczące dziejów ojczystych i powszechnych.~~
II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Uczeń:	
1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości; 2) omawia najważniejsze etapy w starożytnych dziejach narodu żydowskiego.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) charakteryzuje pradzieje ludzkości z podziałem na epoki;~~ 1) wyjaśnia konsekwencje wprowadzenia rolnictwa, hodowli i przejścia do osiadłego trybu życia; 2) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Dalekiego Wschodu.
III. Świat starożytnych Greków. Uczeń:	

<ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje organizację społeczeństw: Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich polis; 2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje wojen grecko-perskich oraz podbojów Aleksandra Macedońskiego; 3) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków w dziedzinie filozofii, teorii społecznych, literatury i sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem ich wkładu w kulturę europejską.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje geograficzne uwarunkowania narodzin cywilizacji starożytnego Wschodu i starożytnej Grecji; 2) charakteryzuje kolonizację grecką w basenie Morza Śródziemnego i Czarnego; ~~porównuje ją z kolonizacją fenicką~~ w odniesieniu do zasięgu oraz konsekwencji kulturowych, politycznych i gospodarczych; ~~3) charakteryzuje kulturę kreteńską i mykeńską;~~ <u>3) ocenia funkcjonowanie demokracji w Atenach czasów Peryklesa;</u> ~~4) opisuje państwo Aleksandra Macedońskiego;~~ <u>4) wyjaśnia specyfikę kultury hellenistycznej oraz charakteryzuje założenia edukacji klasycznej i ideał <i>paidei</i>.</u>
<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta; 2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium; 3) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim; 4) charakteryzuje <u>kulturowe</u> znaczenie chrześcijaństwa ~~dla zmian w kulturze i obyczajowości Rzymian;~~ 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego;	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omawia początki Rzymu; ~~z uwzględnieniem kultury Etrusków;~~ 2) wyjaśnia przyczyny kryzysu i upadku republiki rzymskiej; 3) charakteryzuje etapy ekspansji rzymskiej; 4) rozpoznaje dziedzictwo antyku grecko-rzymskiego we współczesnym świecie; 5) wyjaśnia pojęcia obywatela i obywatelstwa w polis ateńskiej i republikańskim Rzymie oraz wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatela w późniejszych epokach; ~~6) charakteryzuje kulturotwórczą nowość chrześcijaństwa;~~

<p>6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian i ich wkład w kulturę europejską.</p>	<p>~~7)6) _____ wyjaśnia znaczenie pojęcia pokoju rzymskiego oraz Barbaricum.~~</p>
<p>V. Bizancjum i świat islamu. Uczeń:</p>	
<p>1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury; 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii; 3) przedstawia charakter i główne kierunki ekspansji arabskiej; 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1) opisuje charakterystyczne cechy bizantyjskiego systemu politycznego;~~ ~~2)1) charakteryzuje etapy ekspansji Arabów i ocenia ich politykę wobec ludności podbitej;~~ ~~3)2) wyjaśnia wzajemne wpływy cywilizacji islamskiej, łacińskiej i bizantyjskiej na cywilizację łacińską i bizantyjską oraz wpływ podboju ziem chrześcijańskich na rozwój cywilizacji islamu.~~</p>
<p>VI. Europa wczesnego średniowiecza. Uczeń:</p>	
<p>1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo Karolingów oraz Ottonów; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji; ~~4) wyjaśnia pojęcie christianitas (ze szczególnym uwzględnieniem duchowej i kulturowej roli benedyktynów).~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje pojęcie Słowiańszczyzny we wczesnym średniowieczu; 2) opisuje proces powstawania pierwszych państw w Europie Środkowo-Wschodniej, z uwzględnieniem wpływu cywilizacji łacińskiej i bizantyjskiej; ~~3) charakteryzuje kierunki ekspansji Normanów i ocenia jej skutki;~~ ~~4)3) ocenia znaczenie renesansu karolińskiego dla rozwoju kultury europejskiej;~~ ~~5)4) charakteryzuje duchową i cywilizacyjną rolę mnichów iroszkockich.~~</p>
<p>VII. Europa w okresie krucjat. Uczeń:</p>	

<p>1) wyjaśnia ~~duchowe i polityczne~~ przyczyny, ~~a także charakter~~ rywalizacji papieża z cesarstwem o przewodnictwo w <i>christianitas</i>;</p> <p>~~2) charakteryzuje istotę i przebieg reformy Kościoła w X i XI wieku (reformy gregoriańskie);~~</p> <p>~~3)2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne~~ uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej ~~i rekonkwisty~~ oraz przedstawia ich skutki.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) charakteryzuje istotę i przebieg reformy Kościoła w X i XI wieku (reformy gregoriańskie);~~</p> <p>~~1)2) wyjaśnia związek między reformami gregoriańskimi a powstaniem etosu rycerskiego i ruchem krucjatowym;~~</p> <p>~~2)3) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie;~~</p> <p>~~4) opisuje kierunki, charakter oraz konsekwencje najazdów mongolskich dla Europy.~~</p> <p>~~3)5) charakteryzuje uwarunkowania rekonkwisty i przedstawia jej skutki.~~</p>
<p>VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym;</p> <p>2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII wieku.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje formy produkcji i handlu w średniowieczu;</p> <p>2) charakteryzuje genezę, rozwój i rolę średniowiecznych miast, z uwzględnieniem miejskich republik kupieckich;</p> <p>3) wyjaśnia rolę zmian klimatycznych dla przemian gospodarczych w średniowiecznej Europie (~~rozwój rolnictwa w XI–XIII wieku~~).</p>
<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia uwarunkowania ~~narodzin~~ powstania państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego;</p> <p>2) ~~Wyjaśnia znaczenie organizacji kościelnej dla funkcjonowania państwa wczesnopiastowskiego;~~ charakteryzuje rolę współdziałania Kościoła i państwa dla utrwalenia</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) przedstawia geografie plemienną ziem polskich w epoce przedpiastowskiej;~~</p> <p>~~2)1) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego;~~</p> <p>~~3) wyjaśnia znaczenie królewskich koronacji pierwszych Piastów;~~</p>

<p>~~polskiej suwerenności (św. Wojciech, arcybiskupstwo gnieźnieńskie);~~</p> <p>3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII wieku;</p> <p>4) ~~zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII wieku.~~</p>	<p>~~4)2) dokonuje bilansu panowania władców piastowskich (do 1138 roku);~~</p> <p>~~5)3) charakteryzuje spór Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem.~~</p>
<p>X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbitcia dzielnicowego;</p> <p>~~2) przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie) oraz wewnętrzne (partykularyzm interesów poszczególnych władców);~~</p> <p>~~3)2) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim;~~</p> <p>~~4) charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbitcia politycznego ziem polskich ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła (znaczenie istnienia metropolii gnieźnieńskiej);~~</p> <p>~~5)3) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbitcia dzielnicowego i dziejów Europy w okresie od XII do XIV wieku.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) charakteryzuje przebieg walk o tron senioralny w kontekście postanowień tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego;~~</p> <p>~~1)2) Przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie);~~</p> <p>~~2)3) Charakteryzuje porównuje zasady kolonizacji na prawie polskim i na prawie niemieckim;~~</p> <p>~~3)4) charakteryzuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce.~~</p>
<p>XI. Europa późnego średniowiecza. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu;</p> <p>~~2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV i XV wieku;~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza;</p> <p>2) charakteryzuje kryzysy religijne, polityczne, społeczne i zdrowotne</p>

<p>~~3)2)~~ charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.</p>	<p>(czarna śmierć) późnego średniowiecza; 3) ~~opisuje i~~ wyjaśnia proces powstawania monarchii stanowych w Europie.</p>
<p>XII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:</p>	
<p>1) opisuje proces zjednoczeniowy i ~~rozwój-zmiany~~ terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV wieku; ~~4) wyjaśnia początek ewolucji unii polsko-litewskiej: od unii w Krewie do unii w Horodle;~~ ~~5)4)~~ charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; ~~wymienia czynniki wpływające na atrakcyjność Polski dla mieszkańców państwa Zakonu Krzyżackiego;~~ ~~6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV i XV wieku.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) ocenia znaczenie unii polsko-litewskiej z perspektywy obu narodów; 2) rozpoznaje polityczne i kulturowe znaczenie ekspansji wschodniej podjętej w okresie panowania ostatniego Piasta na polskim tronie (~~Rusini, Ormianie~~); ~~charakteryzuje tolerancyjną na tle współczesnego Zachodu politykę Kazimierza Wielkiego wobec Żydów;~~ 3) wyjaśnia wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa oraz utrwalenie unii polsko-litewskiej; 4) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie polskiej szkoły prawa narodów z XV wieku; 5) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV wieku; 6) ocenia politykę dynastyczną Jagiellonów w XV wieku.</p>
<p>XIII. Kultura średniowiecza. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury zachodniego średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa ~~jako podstawy ścisłej więzi wiary religijnej i rozumu, ze~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;</p>

<p>~~szczególным uwzględnieniem roli św. Tomasza z Akwinu;~~</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) rozpoznaje trzy podstawowe wyznaczniki zasięgu zachodniej <i>christianitas</i>: łacina (język liturgii i nauki), etos rycerski i sztuka gotycka; 3) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza; 4) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej; 5) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.	<ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje znaczenie scholastyki dla rozwoju teologii, filozofii i nauk przyrodniczych; 3) charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza, w tym rolę franciszkanów i dominikanów; ~~4) określa znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego).~~
<p>XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wypraw odkrywczych; ~~2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII wieku;~~ ~~3)2) wyjaśnia~~ wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje cywilizacje prekolumbijskie; 2) przedstawia proces rozrostu posiadłości kolonialnych państw europejskich w XVI–XVIII wieku.
<p>XV. Czasy renesansu. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) ~~wyjaśnia~~ <u>charakteryzuje</u> główne prądy ideowe epoki; 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje sztukę renesansową.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, ~~a ponadto:~~</p> <ol style="list-style-type: none"> ~~1) charakteryzuje, czym różnił się renesans XV i XVI wieku od wcześniejszych „renesansów” z epoki średniowiecznej <i>christianitas</i>;~~ ~~2)1) analizuje oraz interpretuje teksty obrazujące myśl filozoficzną i polityczną doby renesansu.~~
<p>XVI. Reformacja i jej skutki. Uczeń:</p>	

<p>1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;</p> <p>2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;</p> <p>3) opisuje mapę <u>polityczną i wyznaniową</u> Europy w XVI wieku i miejsce Rzeczypospolitej na niej.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje najważniejsze wyznania protestanckie;</p> <p>~~2) charakteryzuje sformułowaną w kręgu protestanckim zasadę <i>cuius regio eius religio</i> oraz jej konsekwencje dla sytuacji wyznaniowej państw europejskich;~~</p> <p>~~3)2) przedstawia i ocenia reformę katolicką oraz kontrreformacyjne działania Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem roli jezuitów;~~</p> <p>~~4)3) wyjaśnia wpływ reformacji i kontrreformacji na kulturę;~~</p> <p>~~5)4) charakteryzuje najważniejsze wojny religijne.~~</p>
<p>XVII. Europa w XVI i XVII wieku. Uczeń:</p>	
<p>~~1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego;~~</p> <p>~~2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej;~~</p> <p>~~3)1) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII wieku;~~</p> <p>~~4)2) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII wieku.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje proces kształtowania się państwa moskiewskiego/rosyjskiego w XVI i XVII wieku;</p> <p><u>2) Charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, w uwzględnieniu ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej;</u></p> <p>~~2)3) charakteryzuje przemiany kapitalistyczne w życiu gospodarczym Europy Zachodniej XVI i XVII wieku;~~</p> <p>~~3)4) wyjaśnia rolę zmian klimatycznych („mała epoka lodowcowa”) dla procesów gospodarczych w Europie;~~</p> <p>~~4)5) charakteryzuje sztukę barokową.~~</p>
<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:</p>	

<p>1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI wieku;</p> <p>2) ~~wyjaśnia~~ ~~ocenia~~ funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ~~ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej~~;</p> <p>3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim;</p> <p>4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI wieku ~~na tle wojen religijnych trwających na skutek reformacji na Zachodzie~~.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) ocenia rozwiązanie problemu państw zakonnych w Prusach i Inflantach;</p> <p>2) ~~w~~Wyjaśnia ~~„czym były realizowane przez Moskwę koncepty”~~ program „zbierania ziem ruskich” i koncepcję „Trzeciego Rzymu” w ~~polityce moskiewskiej w~~ kontekście obecności Rzeczypospolitej na ziemiach litewsko-ruskich;</p> <p>3) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty ~~(wskazując przedstawicieli)~~ i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim;</p> <p>~~4) charakteryzuje stosunki wewnętrzne w Koronie i na Litwie, uwzględniając rozwarstwienie stanu szlacheckiego;~~</p> <p>~~5)4) charakteryzuje główne nurty reformacji w państwie polsko-litewskim;~~</p> <p>~~6)5) ocenia sytuację gospodarczą państwa ostatnich Jagiellonów.~~</p>
<p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej między Koroną a Litwą;</p> <p>2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;</p> <p>3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów;</p> <p>4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI wieku.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) ocenia kulturową rolę Polski w przeniesieniu wzorców cywilizacji zachodniej na obszary ruskie i litewskie;~~</p> <p>~~2)1) charakteryzuje działania kontrreformacyjne ze strony Kościoła katolickiego i władz państwowych.~~</p>
<p>XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Uczeń:</p>	

<p>1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji, z uwzględnieniem artykułów henrykowskich i <i>pacta conventa</i>;</p> <p>2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej;</p> <p>3) ~~zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI wieku z wydarzeniami europejskimi.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) ocenia polityczną rolę wybitnych postaci okresu pierwszych wolnych elekcji;~~</p> <p>~~2) 1) charakteryzuje sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej na początku panowania Zygmunta III Wazy.~~</p>
<p>XXI. Renesans w Polsce. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje i ocenia ~~kulturowe korzenie oraz~~ dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu;</p> <p>2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury ~~(z uwzględnieniem kultury politycznej odwołującej się do Arystotelesa i Cyncerona).~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) analizuje i interpretuje fragmenty dzieł pisarzy politycznych polskiego odrodzenia;~~</p> <p>~~2) 1) ocenia wpływ reformacji i kontrreformacji na rozwój kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów;~~</p> <p>~~3) 2) charakteryzuje związki renesansu polskiego z europejskim.~~</p>
<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń:</p>	
<p>1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w ~~okresie panowania Wazów XVII wieku;~~</p> <p>~~2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669-1696;~~</p> <p>~~3) 2) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy;~~</p> <p>~~4) 3) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku;~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII wieku, z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza, Stefana Czarnieckiego i Jana III Sobieskiego;~~</p> <p>~~2) wyjaśnia, jakie znaczenie miały zanik perspektyw na objęcie władzy w Moskwie przez królewicza Władysława i utratę lenna pruskiego w 1657 roku;~~</p>

<p>~~5)4)~~ zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII wieku.</p>	<p>~~3)1)~~ wyjaśnia okoliczności powstania i treść idei „przedmurza chrześcijaństwa”.</p>
<p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku. Uczeń:</p>	
<p>1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, liberum veto i rokosze;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII wieku;</p> <p>~~3)~~ ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII wieku;</p> <p>~~4)3)~~ rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów;</p> <p>~~5)4)~~ charakteryzuje atrakcyjność kulturową Rzeczypospolitej dla ościennych narodów w XVII wieku.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje udział poszczególnych stanów w życiu gospodarczym Rzeczypospolitej Obojga Narodów;</p> <p>2) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów; w tym Piotra Skargi i Jana Kazimierza;</p> <p>~~3)~~ charakteryzuje ~~cechy sztuki barokowej i opisuje sarmatyzm jako ideologię i styl życia szlachty w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.~~</p> <p>~~3)4)~~ Charakteryzuje atrakcyjność kulturową Rzeczypospolitej dla ościennych narodów w XVII wieku.</p>
<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej;</p> <p>2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury;</p> <p>~~3)~~ wyjaśnia związek między „wiekiem światła” a rozwojem tajnych stowarzyszeń (masoneria, iluminaci, różokrzyżowcy);</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje rozwój parlamentaryzmu i rewolucję przemysłową w Anglii;</p> <p>~~2)~~ analizuje i interpretuje fragmenty tekstów myślicieli oświeceniowych;</p> <p>~~3)2)~~ charakteryzuje sztukę klasycystyczną;</p> <p>~~4)3)~~ charakteryzuje najważniejsze konflikty polityczne w Europie i na świecie w XVIII wieku.</p>

<p>4)3) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów;</p> <p>5)4) ~~charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII wieku i rosyjską ideę imperium.~~</p>	
<p>XXV. Rewolucje XVIII wieku. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;</p> <p>2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych Ameryki w świetle założeń konstytucji amerykańskiej;</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej ~~(ze szczególnym uwzględnieniem rewolucyjnego programu stworzenia „nowej Francji” i „nowych Francuzów”);~~</p> <p>4) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej;</p> <p>5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) ocenia rolę przywódców amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej;~~</p> <p>~~2)1) przedstawia etapy rewolucji francuskiej wiodące do jej radykalizacji (z uwzględnieniem przyczyn i przebiegu wojny w Wandei);~~</p> <p>~~3) charakteryzuje istotę i skutki rewolucyjnego hasła „wolność, równość, braterstwo albo śmierć” (z uwzględnieniem przyczyn i przebiegu wojny w Wandei).~~</p>
<p>XXVI. Rzeczpospolita w XVIII wieku (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Uczeń:</p>	
<p>1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną oraz międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich;</p> <p>2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego;</p> <p>3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje i ocenia projekty naprawy Rzeczypospolitej w I połowie XVIII wieku, ~~w tym Stanisława Leszczyńskiego i Stanisława Konarskiego;~~</p> <p>~~2) ocenia znaczenie polsko-saskiej unii personalnej i rolę panujących;~~</p> <p>~~3)2) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej;~~</p>

<p>4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej;</p> <p>5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja i Zaręczenia Wzajemnego Obojga Narodów.</p>	<p>~~4)3)~~ charakteryzuje położenie międzynarodowe i sytuację wewnętrzną Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiore;</p> <p>~~5)4)~~ porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi.</p>
<p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją; ~~charakteryzuje postawę pruskiego „sojusznika” Polski w 1792 roku;~~</p> <p>2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców;</p> <p>3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;</p> <p>4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII wieku;</p> <p>~~5) charakteryzuje skutki zniszczenia Rzeczypospolitej dla kultury politycznej europejskiej oraz dla międzynarodowego ładu politycznego i gospodarczego w Europie;~~</p> <p>~~6)5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII wieku z wydarzeniami w Europie i na świecie.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) rozpoznaje różnice między reformą Rzeczypospolitej pod koniec XVIII wieku a sposobem modernizacji przyjętym przez rewolucję francuską;</p> <p>2) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja, ~~z uwzględnieniem roli dowódców;~~</p> <p>3) ocenia rolę Tadeusza Kościuszki w walce o zachowanie niepodległości Polski oraz jako bohatera walki „za naszą i waszą wolność”;</p> <p>~~4) porównuje politykę państw zaborezych na zagarniętych ziemiach Rzeczypospolitej;~~</p> <p>~~5)4)~~ charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII wieku;</p> <p>~~6)–~~</p> <p>~~5) charakteryzuje stosunek europejskich elit oświeceniowych do rozbiorów Polski na przykładzie Woltera oraz I. Kanta.~~</p> <p>~~6) charakteryzuje skutki upadku Rzeczypospolitej dla Europy;~~</p> <p>~~7)~~</p>
<p>XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	

<p>1) rozpoznaje dokonania ~~przedstawicieli~~ polskiego oświecenia w dziedzinie kultury;</p> <p>~~2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Rzeczypospolitej;~~</p> <p>~~3)2) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) wyjaśnia specyfikę oświecenia polskiego na tle europejskim;</p> <p>~~2) omawia i ocenia dorobek piśmiennictwa oświeceniowego w służbie Rzeczypospolitej (Hugo Kołłątaja, Stanisława Staszycia);~~</p> <p>~~3)2) omawia rolę Stanisława Augusta jako mecenas sztuki.~~</p>
<p>XXIX. Epoka napoleońska. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie;</p> <p>~~2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona;~~</p> <p>~~3)2) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech;~~</p> <p>~~4)3) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego;~~</p> <p>~~5)4) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) wyjaśnia istotę systemu napoleońskiego w Europie;~~</p> <p>~~2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona;~~</p> <p>~~1) -~~</p> <p>~~2) przedstawia przebieg wojny 1809 roku na ziemiach polskich;~~</p> <p>~~3) ocenia postać księcia Józefa Poniatowskiego;~~</p> <p>4) ocenia stosunek Napoleona do sprawy polskiej.</p>
<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń:</p>	
<p>1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich;</p> <p>~~2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia;~~</p> <p>~~3)2) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) ocenia rolę Świętego Przymierza;~~</p> <p>~~4)2) Opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia~~</p> <p>~~2)3) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I połowie XIX wieku;~~</p> <p>~~3)4) charakteryzuje proces powstawania niepodległych państw w Ameryce Łacińskiej;~~</p>

<p>społeczno-gospodarcze; ~~4)3)~~ omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe w I połowie XIX wieku, <u>uwzględniając ich przedstawicieli</u>; ~~5)4)~~ wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów; ~~6)5)~~ <u>charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.</u></p>	<p>~~4)5)~~ wyjaśnia założenia doktryny Monroego; ~~6)~~ <u>charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie uwzględniając udział Polaków.</u> ~~5)7)~~ <u>Charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa</u></p>
<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego; 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie; 4) wyjaśnia okoliczności wybuchu <u>powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej</u>; 5) <u>opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiosnie Ludów w Europie</u>; 6) <u>charakteryzuje różnice między klasycyzmem i romantyzmem</u>; 7) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej w I połowie XIX wieku, <u>ze szczególnym z uwzględnieniem romantycznego mesjanizmu.</u></p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ~~1)~~ <u>charakteryzuje ruch spiskowy na ziemiach polskich</u>; ~~2)~~ <u>prezentuje oceny polskiej historiografii dotyczące powstania listopadowego i roli jego przywódców</u>; ~~3)~~ <u>wyjaśnia przyczyny i charakter przemian społecznych i gospodarczych na ziemiach polskich w I połowie XIX wieku</u>; 1) <u>porównuje programy głównych obozów Wielkiej Emigracji, rozpoznając ich przedstawicieli</u>; 2) <u>Wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki</u> ~~4)3)~~ <u>opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich</u> ~~5)4)~~ <u>charakteryzuje znaczenie hasła walki „W imię Boga za naszą i waszą wolność” i jego realny wpływ na realizację polskich aspiracji niepodległościowych.</u></p>
<p>XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Uczeń:</p>	

<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa; 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie (postawa Francji i Prus); 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego oraz rolę jego przywódców, ~~ze szczególnym uwzględnieniem osoby i programu Romualda Traugutta~~; 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje go z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego; 2) ~~opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii.~~
<p>XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX wieku; 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki; 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii.	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX wieku; 2) przedstawia reformy wewnętrzne w państwach zaborczych w II połowie XIX i na początku XX wieku; 3) charakteryzuje proces modernizacji Japonii.
<p>XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i na świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne; 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe (nacjonalizm, socjalizm, ruch chrześcijańsko-społeczny) i kulturowe, emancypację kobiet,	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje wybitnych teoretyków i działaczy nowych ideologii; opisuje ich dokonania; 2) wyjaśnia związki ideologii z ruchami narodowowyzwoleńczymi i zjednoczeniowymi, z działalnością partii politycznych oraz związków zawodowych;

<p>przemiany obyczajowe i początki kultury masowej;</p> <p>3) charakteryzuje kulturowe i polityczne skutki laicyzacji („wojny kulturowe”);</p> <p>4) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej;</p> <p>5) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.</p>	<p>~~2)3) charakteryzuje kulturowe i polityczne skutki laicyzacji.~~</p> <p>~~3) charakteryzuje odrodzenie się idei sportu olimpijskiego.~~</p>
<p>XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku.</p> <p>Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska;</p> <p>2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach;</p> <p>3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;</p> <p>4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; ~~dostrzega kluczowe znaczenie utrzymania i przekazywania polskiego kodu kulturowego (wiarą, język) dla podtrzymania świadomości narodowej;~~</p> <p>5) ~~przedstawia przejawy atrakcyjności kulturowej polskości dla obcokrajowców (podaje przykłady twórczej aktywności spolonizowanych cudzoziemców);~~</p> <p>~~6) rozpoznaje przejawy budzenia się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach oraz cofania się polskości wraz z ustępowaniem cywilizacji łacińskiej na „ziemiach zabranych”;~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje rozwój przemysłowy ziem polskich, z uwzględnieniem dokończenia procesów uwłaszczeniowych oraz urbanizacji;</p> <p>2) charakteryzuje nowe klasy i warstwy społeczne;</p> <p>~~3) porównuje programy nowoczesnych ruchów politycznych; charakteryzuje dokonania najważniejszych przedstawicieli tych ruchów;~~</p> <p>~~3)4) rozpoznaje przejawy budzenia się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach;~~</p> <p>~~4)5) porównuje przyczyny i przebieg rewolucji w latach 1905–1907 w Rosji i Królestwie Polskim;~~</p> <p>~~5)6) przedstawia rezultaty wystąpień rewolucyjnych i ocenia ich znaczenie.~~</p>

<p>~~7)6)~~ przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańskiego;</p> <p>~~8)7)~~ wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.</p>	
<p>XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu ~~oraz twórczości młodopolskiej~~;</p> <p>2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;</p> <p>~~3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serce”;~~</p> <p>~~4)3)~~ ~~charakteryzuje przejawy ożywienia religijnego w społeczeństwie polskim (Gietrzwałd, Jasna Góra, Ostra Brama, społeczny katolicyzm) i jego znaczenie dla polskiego ruchu narodowego~~;</p> <p>~~5)4)~~ rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje podstawy ideowe i program polskiego pozytywizmu;</p> <p>2) charakteryzuje różne nurty w sztuce na przełomie XIX i XX wieku;</p> <p>~~3)~~ ocenia rolę kultury polskiej w dziele zachowania tożsamości narodowej przez Polaków w dobie rusyfikacji i germanizacji;</p> <p>~~3)4)~~ <u>charakteryzuje przejawy ożywienia religijnego w społeczeństwie polskim.</u></p>
<p>XXXVII. I wojna światowa. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny; ~~z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy~~;</p> <p>2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach;</p> <p>3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia Stanów Zjednoczonych Ameryki do wojny i ich rolę w konflikcie;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) omawia najważniejsze konflikty polityczne i militarne poprzedzające I wojnę światową, ~~z e~~ <u>szczególne</u> uwzględnieniem sytuacji na Bałkanach;</p> <p>~~2)~~ ~~omawia strategiczne koncepcje prowadzenia wojny i ich realizację~~;</p>

<p>4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji;</p> <p>5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.</p>	<p>~~3)2)~~ przedstawia przebieg działań wojennych na najważniejszych frontach, dostrzegając zależności między nimi;</p> <p>4)3) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej, z uwzględnieniem przykładów jej eksterminacji.</p>
<p>XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Uczeń:</p>	
<p>1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny <u>z uwzględnieniem poboru polskich rekrutów do walczących ze sobą armii</u>;</p> <p>~~2) ma wiedzę o służbie setek tysięcy Polaków w armiach państw zaborczych jako konsekwencji braku własnego państwa;~~</p> <p>~~3)2)~~ przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego;</p> <p>4)3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (<u>m.in. Akt 5 listopada, rola Stanów Zjednoczonych Ameryki i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 roku</u>);</p> <p>~~5)4)~~ charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje polskie przedsięwzięcia polityczne po stronie państw centralnych i Ententy;</p> <p>~~2) przedstawia szlak bitewny żołnierzy polskich formacji wojskowych;~~</p> <p>~~3) charakteryzuje przykłady politycznych działań państwotwórczych i wymienia ich liderów;~~</p> <p>4)2) 2) ocenia skalę zniszczeń wojennych na ziemiach polskich;</p> <p>~~5)3) opisuje tragizm losów Polaków wełonych do armii zaborczych.~~</p>
<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:</p>	
<p>1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny;</p> <p>2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego;</p> <p>~~3) charakteryzuje cele Ligi Narodów;~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) przedstawia postanowienia traktatów pokojowych podpisanych z sojusznikami Niemiec;</p> <p>2) ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i skutki amerykańskiego izolacjonizmu;</p>

<p>4)3) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego;</p> <p>5)4) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy;</p> <p>6)5) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.</p>	<p>3) wyjaśnia przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego i ocenia skuteczność metod jego zwalczania na świecie;</p> <p>4) ocenia sytuację Niemiec w latach 20. (również w aspekcie zjawiska antypolonizmu panującego w Republice Weimarskiej);</p> <p>5) charakteryzuje przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennym.</p>
<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia genezę państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym;</p> <p>2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy;</p> <p>3) charakteryzuje genezę i główne idee niemieckiego narodowego socjalizmu oraz drogę Hitlera do władzy w Niemczech;</p> <p>4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy Niemieckiej w latach 30.;</p> <p>5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy Niemieckiej;</p> <p>6) ~~ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937-1938).~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) wyjaśnia zjawisko totalitaryzmu; porównuje systemy totalitarne, charakteryzując ich imperialne cele;</p> <p>2) wyjaśnia rolę ideologii ~~oraz masowego terroru jako normalnego instrumentu rządzenia~~ w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki;</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny i opisuje przejawy kryzysu demokracji parlamentarnej w okresie międzywojennym;</p> <p>4) ~~charakteryzuje państwa autorytarne w Europie i na świecie; wyjaśnia różnice między totalitaryzmem a autorytaryzmem.~~</p> <p>4)–</p> <p>5) <u>ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937-1938).</u></p>
<p>XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:</p>	
<p>1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej ~~(od deklaracji Rady~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p>

<p>~~Regencyjnej z 7 października 1918 roku do małej konstytucji z 1919 roku);~~</p> <p>~~2) charakteryzuje genezę powstania wielkopolskiego 1918–1919 oraz jego znaczenie dla odrodzenia się państwa polskiego i obrony jego niepodległości w 1920 roku;~~</p> <p>~~3)2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;~~</p> <p>~~4)3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;~~</p> <p>~~5)4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej;~~</p> <p>~~6)5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.~~</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę; 2) wyjaśnia fenomen powstania wielkopolskiego 1918–1919 i ocenia jego znaczenie dla przebiegu walk o granice i niepodległość Polski; 3) opisuje genezę i przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz jej powiązanie z kwestią ukraińską i litewską; 4) ocenia ~~z perspektywy polskiej i europejskiej polityczne~~ oraz ~~cywilizacyjne~~ znaczenie bitwy warszawskiej; 5) charakteryzuje proces formowania się granic z Czechosłowacją i Litwą; 6) ~~omawia sposoby upamiętnienia heroizmu Polaków na przykładzie Grobu Nieznanego Żołnierza, Cmentarza Obrońców Lwowa, Muzeum Powstań Śląskich, Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918–1919.~~
<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 roku; 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 roku); ~~3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski;~~	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje ustrój i rzeczywistość polityczną w II Rzeczypospolitej przed przewrotem majowym i po nim; ~~2) charakteryzuje dynamikę zmian na polskiej scenie politycznej w okresie międzywojennym;~~ ~~3)2) ocenia charakteryzuje politykę zagraniczną II Rzeczypospolitej skuteczność polskiej polityki zagranicznej w okresie międzywojennym;~~ ~~4)3) analizuje politykę wewnętrzną władz i postawy społeczeństwa II~~

<p>~~4)3)~~ charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych;</p> <p>~~5)~~ zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym;</p> <p>~~6)4)~~ wyjaśnia, na czym polegało znaczenie istnienia II Rzeczypospolitej dla stabilności ładu międzynarodowego w Europie.</p>	<p>~~Rzeczypospolitej wobec zagrożenia wojennego wiosną i latem 1939 roku. ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski;~~</p>
<p>XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”;</p> <p>2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter;</p> <p>~~3)~~ przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa);</p> <p>~~4)3)~~ omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;</p> <p>~~5)4)~~ charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego, rozwój Gdyni, Centralny Okręg Przemysłowy).</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem problemu reformy rolnej;</p> <p>2) analizuje stosunki narodowościowe i religijne na obszarze II Rzeczypospolitej;</p> <p>3) ocenia politykę gospodarczą i społeczną władz II Rzeczypospolitej;</p> <p>~~4) dostrzega obecność Polonii poza granicami kraju, z uwzględnieniem roli Związku Polaków w Niemczech.~~</p>
<p>XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń:</p>	
<p>1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej; oraz ich twórców;</p> <p>2) ~~charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje proces upowszechniania oświaty w II Rzeczypospolitej;</p> <p>~~2) ocenia dorobek II Rzeczypospolitej w dziedzinie kultury, nauki i sportu na tle europejskim;~~</p>

	<p>3)2) charakteryzuje przejawy kultury masowej w Polsce międzywojennej.</p>
<p>XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Uczeń:</p>	
<p>1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec oraz Związku Sowieckiego na rozbijanie systemu wersalskiego; 3) charakteryzuje politykę appeasementu; 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop-Mołotow i przedstawia jego postanowienia.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) charakteryzuje proces marginalizowania Ligi Narodów; 2) charakteryzuje i ocenia ekspansję Włoch oraz wojnę domową w Hiszpanii i jej uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.</p>
<p>XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; charakteryzuje główne linie narracyjne ~~antypolskiej propagandy~~ agresorów uzasadniających swój atak na Polskę; 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, ~~w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy i Koeka,~~ oraz zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, ~~w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach i Grodnie;~~ 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; ~~wskazuje przykłady współpracy między nimi;~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) porównuje potencjał walczących stron; ~~oraz tych, które zadeklarowały wojnę (Polska, Niemcy, ZSRS, Francja, Wielka Brytania);~~ 2) ~~przedstawia polską strategię obrony i rozmieszczenie wojsk;~~ 3) ~~ocenia zachowanie dowódców (m.in. Edwarda Rydza-Śmigłego, Henryka Sucharskiego, Juliana Filipowicza, Władysława Raginisa, Stanisława Dąbka, Tadeusza Kutrzeby, Franciszka Kleeberga), żołnierzy, polityków, w tym Ignacego Mościckiego i Stefana Starzyńskiego, oraz ludności cywilnej podczas wojny obronnej w 1939 roku;~~ 2) przedstawia i ocenia zachowania aliantów wobec agresji hitlerowskich</p>

<p>5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;</p> <p>6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej;</p> <p>7) ~~charakteryzuje materialne i demograficzne skutki przegranej wojny obronnej.~~</p>	<p>Niemiec i agresji sowieckiej 17 września 1939 roku.</p> <p><u>3) wskazuje przykłady współpracy między okupantami.</u></p>
<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:</p>	
<p>~~1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;~~</p> <p><u>2)1) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;</u></p> <p><u>3)2) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);</u></p> <p><u>4)3) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy, z uwzględnieniem różnic w modelach polityki okupacyjnej realizowanej przez Niemcy na wschodzie i na zachodzie;</u></p> <p><u>5)4) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;</u></p> <p><u>6)5) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) oraz przedstawia ich ustalenia.</u></p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p><u>1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;</u></p> <p><u>4)2) charakteryzuje przebieg działań wojennych na Dalekim Wschodzie i na innych frontach II wojny światowej;</u></p> <p><u>2)3) omawia narodziny i działalność Wielkiej Koalicji;</u></p> <p><u>3)4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów ich eksterminacji;</u></p> <p><u>4)5) charakteryzuje polityczne, gospodarczo-społeczne oraz kulturowe skutki II wojny światowej.</u></p>
<p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:</p>	
<p>1) ~~przedstawia prawnoustrojowe regulacje okupacyjnych władz dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;~~</p> <p>2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;</p> <p>3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich</p>	<p>spełnia wymagania dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p><u>1) przedstawia prawnoustrojowe regulacje okupacyjnych władz dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;</u></p>

<p>i sowieckich (~~m.in. Z~~ ~~uwzględnieniem~~ Auschwitz i, ~~Palmiry, Piaśnica, niemiecki obóz dla~~ ~~polskich dzieci w Łodzi, Ponary,~~ ~~Katyniań, Miednoje, Charków);~~</p> <p>4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej ~~oraz jej~~ ~~planowanego wyniszczenia, z~~ ~~uwzględnieniem powstania na~~ ~~Zamojszczyźnie;~~</p> <p>5) wyjaśnia przyczyny i ~~rozmiary~~ konfliktu polsko-ukraińskiego, (~~w~~ ~~tym ludobójstwa ludności polskiej na~~ ~~na~~ Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej);</p> <p>6) charakteryzuje ~~różne~~ postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów ~~oraz wymienia~~ ~~przykłady heroizmu Polaków, w tym~~ ~~Witolda Pileckiego i Maksymiliana~~ ~~Marii Kolbego; podaje przykłady~~ ~~kolaboracji z Niemcami i Sowietami;~~</p> <p>~~7) —~~charakteryzuje sytuację dzieci i młodzieży pod okupacją niemiecką i sowiecką ~~oraz wskazuje przykłady~~ ~~patriotycznych postaw młodzieży (np.~~ ~~udział w konspiracyjnym~~ ~~harcerstwie);~~</p> <p>~~8) —~~omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:</p> <p>a) ~~Muzeum Powstania~~ ~~Warszawskiego,~~</p> <p>~~b)a) Państwowego Muzeum~~ ~~Auschwitz-Birkenau w~~ ~~Oświęcimiu,~~</p> <p>~~e)b) Polskiego Cmentarza Wojennego~~ ~~w Katyniu.~~</p>	<p>~~1)2) —~~wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich;</p> <p>~~2) —~~porównuje oraz ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy Niemieckiej i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce, ~~ze~~ ~~szczególным uwzględnieniem~~ ~~eksterminacji polskich elit, grabieży~~ ~~polskich dzieł sztuki oraz~~ ~~eksploatacji gospodarczej ziem~~ ~~polskich (zabór własności, praca~~ ~~przymusowa).~~</p>
<p>XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Uczeń:</p>	

<p>1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji <u>Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych</u> ~~narodów oraz „istot niegodnych życia”~~ (eutanazja) prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie;</p> <p>2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);</p> <p>~~3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór i Babi Jar);~~</p> <p>~~4)3) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim; opisuje położenie ludności żydowskiej oraz formy oporu, na przykładzie powstania w getcie warszawskim~~</p> <p>~~5)4) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem Sprawiedliwych, na przykładzie Ireny Sendlerowej, s. Matyldy Getter, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) rozróżnia terminologię stosowaną w nauce na określenie niemieckiej polityki eksterminacyjnej w okresie II wojny światowej (m.in. Holokaust, Szoa, Porajmos);~~</p> <p>~~2)1) wyjaśnia religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu oraz ich związek z hasłami naukowości, nowoczesności i postępu;~~</p> <p>~~3) przedstawia rasistowską i antysemicką politykę Niemiec hitlerowskich przed II wojną światową;~~</p> <p>~~4)2) przedstawia i omawia działania rządu Rzeczypospolitej Polskiej wobec tragedii Zagłady, z uwzględnieniem misji Jana Karskiego i roli „Żegoty”.~~</p>
<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Uczeń:</p>	
<p>1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;</p> <p>2) ocenia znaczenie układu Sikorski-Majski dla obywateli polskich znajdujących się pod okupacją sowiecką;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) ~~ocenia rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej, w tym: Władysława Sikorskiego, Stefana Grot-Roweckiego, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza~~</p>

<p>~~3)~~ przedstawia przykłady <u>zaangażowania bohaterstwa</u> żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, ~~w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglię, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Brede i zdobycie Berlina;~~</p> <p>~~4)~~ <u>analizuje</u> politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;</p> <p>~~5)3)~~ <u>charakteryzuje</u> organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;</p> <p>~~6)4)~~ <u>charakteryzuje</u> polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów;</p> <p>~~7)5)~~ <u>omawia</u> uwarunkowania i cele akcji „Burza”;</p> <p>~~8)6)~~ <u>charakteryzuje</u> powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, <u>charakter</u> przebiegu walk, <u>ludobójstwo na Wołę</u>, <u>położenie ludności cywilnej</u>, następstwa powstania, postawę aliantów <u>zachodnich</u> i Związku Sowieckiego);</p> <p>~~9)7)~~ <u>zestawia</u> najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>	<p><u>Sosnkowskiego i Leopolda Okulickiego;</u></p> <p>2) opisuje położenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej;</p> <p>3) charakteryzuje losy armii gen. Władysława Andersa;</p> <p>4) <u>charakteryzuje</u> <u>sytuację w czasie i przestrzeni</u> działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej;</p> <p>5) <u>opisuje</u> <u>walki na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej, w tym o Lwów i Wilno;</u></p> <p>6) <u>ocenia</u> <u>rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej;</u></p> <p>~~7)~~ <u>przedstawia</u> <u>różne oceny historyków na temat powstania warszawskiego i ich uzasadnienia;</u></p> <p>~~8)~~ <u>dostrzega</u> <u>tragizm losów twórców zaangażowanych w niepodległościową konspirację, w tym: Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Tadeusza Gajcego i Zygmunta Rumła;</u></p> <p>~~9)7)~~ <u>opisuje</u> <u>zniszczenia i ograbienie Warszawy przez Niemców dokonane od września 1939 roku do stycznia 1945 roku (m.in. Zamek Królewski, Pałac Saski, archiwa, biblioteki, muzea, majątek prywatny).</u></p>
<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;</p> <p>2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie (wojna w Korei, problem niemiecki);</p> <p>3) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1)~~ <u>charakteryzuje</u> <u>zagadnienia związane z osądzeniem zbrodni wojennych popełnionych podczas II wojny światowej. skutki II wojny światowej; w tym zagadnienia związane z osądzeniem ludobójstwa (aliancki sąd w Norymberdze, bezkarność</u></p>

<p>4) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej i opór wobec komunizmu (Berlin – 1953 rok, Węgry – 1956 rok, Czechosłowacja – 1968 rok).</p> <p>5) <u>Charakteryzuje skutki przejścia władzy w Chinach przez komunistów.</u></p> <p>4)–</p>	<p>~~zbrodniarzy przed sądami niemieckimi po 1949 roku), z użyciem broni atomowej oraz ze współistnieniem państw demokratycznych z państwami totalitarnymi;~~</p> <p>2)1) ~~wyjaśnia cele i strukturę Organizacji Narodów Zjednoczonych,~~ ocenia działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych w powojennym świecie;</p> <p>3)2) ~~wyjaśnia okoliczności utworzenia państwa Izrael i genezę konfliktu arabsko-izraelskiego;~~</p> <p>4)3) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej; charakteryzuje system maoistowski;</p> <p>5)4) przedstawia przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny.</p>
<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Uczeń:</p>	
<p>1) wyjaśnia genezę i skutki procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;</p> <p>3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego;</p> <p>4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej;</p> <p>5) ~~charakteryzuje skutki przejścia władzy w Chinach przez komunistów (największe ludobójstwo po 1945 roku – polityka Wielkiego Skoku).~~</p>	<p>spełnia wymagania dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) ~~opisuje przebieg i specyfikę konfliktów w Wietnamie oraz wojen arabsko-izraelskich i ocenia ich skutki;~~</p> <p>2)1) charakteryzuje tzw. rok Afryki;</p> <p>3)2) wyjaśnia przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie.</p>
<p>LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Uczeń:</p>	

<p>1) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;</p> <p>2) charakteryzuje kulturowe tło i długofalowe konsekwencje rewolucji 1968 roku.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>~~1) dostrzega problem biedy we współczesnym świecie, ze szczególnym uwzględnieniem państw Południa;~~</p> <p>~~2)1) charakteryzuje najważniejsze współczesne zagrożenia cywilizacyjne;~~</p> <p>~~3)2) wyjaśnia rolę religii we współczesnym świecie, w tym znaczenie Soboru Watykańskiego II oraz tzw. reform posoborowych dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei ekumenizmu;~~</p> <p>~~4)3) wyjaśnia zjawisko rozwoju radykalnego islamizmu przyczyny wzrostu znaczenia islamu we współczesnym świecie;~~</p> <p>~~5)4) charakteryzuje rolę kultury masowej i sportu we współczesnym świecie.~~</p>
<p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989–1991 (~~„jesień narodów”, zjednoczenie Niemiec, rozpad ZSRS i powstanie niepodległej Ukrainy, Białorusi oraz państw bałtyckich~~);</p> <p>2) charakteryzuje procesy integracyjne (~~Unii Europejskiej~~) oraz dezintegracyjne (~~rozpad Jugosławii i Czechosłowacji~~) w Europie.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) porównuje proces obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i transformacji ustrojowej tych państw;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny rosnącego znaczenia Chin w świecie współczesnym;</p> <p>3) charakteryzuje nowe zagrożenia dla ładu międzynarodowego.</p>
<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Uczeń:</p>	
<p>1) opisuje straty demograficzne, terytorialne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej (~~ze szczególnym uwzględnieniem~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p>

<p>wymuszonych migracji milionów Polaków oraz dalekosiężnych skutków eksterminacji znacznej części polskich elit);</p> <p>2) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów oraz formy zniewalania Polaków przez reżim komunistyczny (terror fizyczny, propaganda, cenzura);</p> <p>3) omawia przejawy oporu społecznego wobec komunizmu („żołnierze niezłomni” — w tym: rtm. Witold Pilecki, Danuta Siedzikówna ps. „Inka”, płk Łukasz Ciepliński, a także rola Kościoła katolickiego, znaczenie emigracji);</p> <p>4) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt i realizację reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz handlu.</p>	<p>1) ocenia następstwa społeczno-gospodarcze zmiany granic państwa polskiego;</p> <p>2) omawia sytuację polskiej emigracji politycznej i działalność rządu Rzeczypospolitej na uchodźstwie.</p>
<p>LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje proces sowietyzacji na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej; charakteryzuje terror stalinowski; przykłady terroru stalinowskiego, nowego ustroju państwa (konstytucja z 1952 roku), kolektywizacji i „bitwy o handel” oraz socrealizmu w kulturze;</p> <p>2) opisuje relacje państwo - Kościół w okresie stalinizmu; formy i konsekwencje prześladowania Kościoła katolickiego (z uwzględnieniem szkodliwych reperkusji dla integracji Ziemi Zachodnich i Północnych);</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny, postulaty (nie tylko społeczne) i następstwa</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) wyjaśnia założenia propagandy komunistycznej i charakteryzuje cechy sztuki socrealizmu;</p> <p>2) wyjaśnia rolę Radia Wolna Europa wobec propagandy komunistycznej;</p> <p>3) 2) ocenia efekty społeczne i gospodarcze planu sześcioletniego;</p> <p>4) 3) charakteryzuje przejawy odwilży popaździernikowej.</p>

<p>~~P~~oznańskiego ~~C~~zerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 roku.</p>	
<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:</p>	
<p>1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;</p> <p>2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;</p> <p>3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego, ~~z uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego oraz papieża Jana Pawła II i jego wpływu na przemiany w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego i jego programu duszpasterskiego (Jasnogórskie Śluby Narodu, Wielka Nowenna, obchody milenijne);~~</p> <p>4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej ~~i niezależnego ruchu wydawniczego~~ w latach 1976–1980;</p> <p>~~5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich;~~</p> <p>~~6) 5) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 roku;~~</p> <p>~~7) 6) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.~~</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) opisuje postawy społeczne <u>wobec władzy komunistycznej</u> (od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę);</p> <p>2) ~~rozpoznaje~~ <u>przedstawia</u> najważniejsze postacie „Solidarności” (z perspektywy ogólnopolskiej i lokalnej);</p> <p>3) ~~charakteryzuje osiągnięcia polskich twórców kultury (również na emigracji), ludzi nauki i sportowców w latach 60. i 70.~~</p>
<p>LVIII. Dekada 1981–1989. Uczeń:</p>	

<p>1) wyjaśnia przyczyny i skutki wprowadzenia stanu wojennego oraz formy oporu społecznego (~~ze szczególnym uwzględnieniem Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek”, „Solidarności Wależącej”, bł. ks. Jerzego Popiełuszki~~);</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia Okrągłego Stołu, opisuje i ocenia jego skutki;</p> <p>3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) ocenia międzynarodową reakcję na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce;</p> <p>2) ~~Opisuje~~ <u>relacje państwo-Kościół i ocenia politykę władz PRL względem Kościoła w latach 80. z uwzględnieniem postaci ks. Jerzego Popiełuszki</u>;</p> <p>~~3) opisuje wpływ Kościoła katolickiego na rozwój i przetrwanie po 13 grudnia 1981 roku oporu Polaków wobec komunizmu~~;</p> <p>~~4)3) charakteryzuje~~ <u>charakteryzuje</u> realia życia codziennego w PRL lat 80.</p>
<p>LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI wieku. Uczeń:</p>	
<p>~~1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę~~;</p> <p>~~2)1) opisuje~~ <u>opisuje</u> kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania;</p> <p>~~3)2) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji, porównuje rozwiązanie tych kwestii u naszych sąsiadów (Czechosłowacja, Niemcy)~~;</p> <p>~~4)3) ocenia~~ <u>ocenia</u> proces transformacji ustrojowej i gospodarczej;</p> <p>~~5)4) charakteryzuje i ocenia~~ <u>charakteryzuje i ocenia</u> polską politykę zagraniczną, w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej, ~~współpracę regionalną na przykładzie Grupy Wyszehradzkiej (V4) oraz relacji Polski z Ukrainą i państwami bałtyckimi~~;</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p><u>1) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji</u>;</p> <p>~~4)2) charakteryzuje~~ <u>charakteryzuje</u> przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.;</p> <p>~~2)3) charakteryzuje~~ <u>charakteryzuje</u> polityczne spory o kształt wolnej Polski;</p> <p>~~3)4) ocenia~~ <u>ocenia</u> społeczne koszty transformacji;</p> <p>~~4)5) charakteryzuje~~ <u>charakteryzuje</u> stosunki Polski z państwami sąsiednimi.</p>

6) ocenia znaczenie i skutki katastrofy smoleńskiej 10 kwietnia 2010 roku dla państwa polskiego; 7) charakteryzuje główne przemiany kulturowe, polityczne, społeczne i gospodarcze w Polsce w drugiej dekadzie XXI wieku, ze szczególnym uwzględnieniem: kryzysu demograficznego, kwestii zachowania tożsamości kulturowej, zmian zachodzących w Unii Europejskiej, transformacji energetycznej, dyskusji nad zmianami klimatycznymi.	

Warunki i sposób realizacji

~~Jest niezwykle ważne, aby absolwent liceum ogólnokształcącego i technikum znał dzieje swojego państwa i narodu, a także orientował się w ważnych momentach historii powszechnej w wymiarze regionalnym, europejskim i globalnym.~~

Zaproponowany układ treści nauczania stwarza możliwość pogłębionej względem szkoły podstawowej refleksji nad dziejami ojczystymi, z uwzględnieniem szerokiego kontekstu uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych.

Treści z zakresu rozszerzonego są zintegrowane z wymaganiami dla zakresu podstawowego – ich realizacja w oddziałach z rozszerzonym zakresem nauczania historii powinna być zatem prowadzona w sposób spójny. Nauczyciel może swobodnie (w ramach przewidzianej liczby godzin) rozkładać akcenty na różne zagadnienia tematyczne, uwzględniając możliwości i zainteresowania swoich uczniów. Wymagania określone w podstawie programowej nie są gotowym programem nauczania i nie mogą być traktowane jako zestaw tematów lekcji. Stanowią rejestr zakładanych umiejętności, które ma opanować absolwent liceum ogólnokształcącego i technikum.

W procesie nauczania i uczenia się nauczyciele i uczniowie powinni wykorzystywać wszelkie dostępne zasoby źródeł i opracowań historycznych, czemu sprzyja postęp

technologiczny, który stwarza coraz szersze możliwości docierania do świadectw minionej rzeczywistości.

Dobór metod nauczania i środków dydaktycznych stosowanych w procesie kształcenia powinien być zależny od możliwości i potrzeb uczniów. Repertuar tych metod i środków wyznaczają jedynie wiedza i wyobrażenia nauczycieli oraz entuzjazm uczniów. Swoboda w doborze metod nauczania, a także w zakresie wykorzystania środków dydaktycznych będzie stanowić o jakości nauczania historii i wynikających z niego efektów. Nieocenioną pomoc w misji historycznego edukowania młodych Polaków stanowią niezliczone instytucje publiczne i niepubliczne, których zasoby (w większości dostępne w formie cyfrowej) mogą stanowić źródło inspiracji i wsparcia dla uczniów i nauczycieli.

Dodatkowo ważne jest, aby w procesie nauczania wykorzystywać, w miarę możliwości, takie formy upamiętniania kluczowych wydarzeń historycznych, jak wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym znajdujących się w danym regionie.

~~W procesie poznawania wydarzeń dotyczących tragicznych losów represjonowanych żołnierzy i osób cywilnych podziemia czasów II wojny światowej i lat powojennych ważne jest, aby uczeń rozumiał znaczenie pojęć: Panteon Żołnierzy Wyklętych, Pomorski Katyń, Gólgota Wschodu oraz Łączka.~~

~~W edukacji historycznej kluczowa jest maksymalna personalizacja przeszłości i ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią i materiałami audiowizualnymi, tak aby uczniowie mogli poznawać wydarzenia historyczne, jednocześnie je przeżywać. Warto jak najczęściej korzystać z różnych form pozalekowej edukacji historycznej (wycieczki, wymiany młodzieżowe, projekty, konkursy, akademie szkolne, uroczystości rocznicowe, rekonstrukcje historyczne, multimedialne wystawy muzealne, gry o walorach edukacyjnych, np. planszowe, wideo itp.).~~

Treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania z zakresu podstawowego i z zakresu rozszerzonego. Przyjęty przez nauczyciela podział w realizacji poszczególnych działów tematycznych w danych

klasach powinienem zapewnić, odpowiednią do zakresu wymagań, ich realizację w cyklu kształcenia.

~~Edukację z zakresu najnowszych dziejów wzmacnia również przedmiot historia i teraźniejszość poświęcony dziejom Polski i świata po 1945 roku.~~